

عوامل مؤثر در مدیریت مقابله با اقدامات مخل امنیت

حسین مهربابی^۱ | علی حمیدی^۲

۱۰۴

سال بیست و سوم
تابستان ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۲/۰۱

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۷/۳۰

صص: ۱۰۸-۸۹

شاپا چاپی: ۶۱۲۱-۲۰۰۸
الکترونیکی: ۵۲۱۸-۲۶۴۵

DOR: 20.1001.1.20086121.1403.23.104.4.1

mehrab93@chmail.ir

چکیده

تحولات سال‌های اخیر در منطقه غرب آسیا، تحلیل گران کاخ سفید را مجاب کرده که بهترین وسیله برای جنگ کم‌هزینه، استفاده از اهرم گروه‌های معاند و تروریستی است؛ شواهد و قرائن بیان‌کننده این موضوع است که آمریکا به دنبال مشغول سازی ایران در درون و ایجاد ناامنی با استفاده از معضلات داخلی و ایجاد کانون‌های تازه تروریستی در محیط پیرامونی منطقه به‌ویژه در عراق، افغانستان، آسیای میانه، قفقاز و ... می‌باشد تا بتواند با تقویت مرحله‌ای این گروه‌ها در مواقع مناسب از آن‌ها استفاده نماید و جایگاه خود را در مقابل چین، روسیه و ایران ارتقای بخشد. بنابراین این پژوهش باهدف تعیین عوامل مؤثر در مقابله با اقدامات مخل امنیت انجام شده است. روش تحقیق با رویکرد کیفی با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و پیمایشی و نوع تحقیق کاربردی است. نوع تجزیه تحلیل به‌کاررفته در این تحقیق با استفاده از روش آمار توصیفی (فراوانی و میانگین) و استنباطی (آزمون تی استودنت و آزمون کولموگورنف اسمیرنوف) بود. نتایج تحقیق نشان داد که عوامل مؤثر در مقابله با اقدامات مخل امنیت به ترتیب اولویت شامل سه بعد است که عبارت‌اند از: ۱- اشراف اطلاعاتی با سه مؤلفه ۲- اقدام عملیاتی با چهار مؤلفه ۳- اقدام اجتماعی و فرهنگی با هشت مؤلفه.

کلیدواژه‌ها: امنیت، تهدید، اقدامات مخل امنیت، عملیات امنیتی.

۱. دکترای تخصصی، استادیار، دافوس، تهران، ایران

۲. دانشجو کارشناسی ارشد، مدیریت دفاعی، دافوس، تهران، ایران

مقدمه

مقام معظم رهبری می‌فرماید: «بدون امنیت نه خوراک لذتی می‌بخشد، نه خانواده‌ای انسی ایجاد می‌کند و نه شغل و درآمد فایده‌ای می‌دهد. امنیت که نبود هیچ چیز نیست؛ امنیت مثل هوا برای انسان به‌طور مستمر لازم است، اگر جامعه امنیت نداشته باشد حالت اختناق پیدا می‌کند، مثل مجموعه‌ای که هوا در اختیار نداشته باشد. این اهمیت امنیت است. امنیت متعلق به همه است.» (بیانات فرمانده معظم کل قوا مدظله‌العالی، در مورخ ۱۳۷۶/۴/۲۵)

امنیت کشور به علت ویژگی‌های خاص اقلیمی، مذهبی، قومی و جغرافیایی همواره برای کشور چالش آفرین بوده است. فقدان امکانات لازم برای پایش مداوم مناطق راهبردی، گستردگی مرزها، بی‌ثباتی دولت‌های همسایه یا اتخاذ سیاست‌های خصمانه از طرف آن‌ها، وجود گروه‌های تکفیری همواره بر آتش این چالش‌ها افزوده است. از این‌رو، ایجاد امنیت پایدار در کشور از دغدغه‌های همیشگی سیاست‌گذاران امنیتی کشور بوده است.

شواهد و قرائن بیان‌کننده این موضوع است که آمریکا به دنبال مشغول سازی در درون و ایجاد ناامنی با استفاده از معضلات داخلی و ایجاد کانون‌های تازه تروریستی در محیط پیرامونی منطقه به ویژه در عراق، افغانستان، آسیای میانه، قفقاز و ... می‌باشد تا بتواند با تقویت مرحله‌ای این گروه‌ها در مواقع مناسب از آن‌ها استفاده نماید و جایگاه خود را در مقابل چین، روسیه و ایران ارتقای بخشد. ثقل ثبات سیاسی و امنیتی در داخل کشور در حفظ امنیت پایدار و عمق‌بخشی به ثبات و اقتدار نظام ج.ا.ا. نیازمند مقابله با گروه‌های معاند و ضدانقلاب در مناطق مختلف جغرافیای کشور اعم از شمال غرب، جنوب شرق و شمال شرق کشور می‌باشد.

تغییر ماهیت و تقویت تهدیدات امنیتی ناشی از تحولات منطقه از جمله ظهور داعش در سوریه، عراق، افغانستان و به دست گرفتن حکومت‌هایی با رویکرد تفکرات افراط‌گرایانه و نقش آمریکا و رژیم صهیونیستی در موضوعات منطقه، احتمال افزایش جرائم سازمان‌یافته، رشد هسته‌های داخلی دارای تفکر افراط‌گرایانه، افزایش شرارت‌ها در نوار مرز و شهرهای مرزی و حتی عمق کشور، نفوذ گروه‌های تکفیری و گروهک‌های معاند و کشیده شدن صحنه درگیری به داخل ج.ا.ا. با تقویت گروه‌های تروریستی و افزایش اقدامات مخمل امنیت را به دنبال خواهد داشت.

در ادبیات امنیتی، تهدیدات در قالب طیفی مشتمل بر تهدیدات نرم، تهدیدات نیمه سخت غیرمسلحانه، تهدیدات نیمه سخت مسلحانه و تهدیدات سخت تبیین می‌گردد. تهدید نیمه سخت تمامی اقداماتی که حاکمیت نظام سیاسی و امنیت ملی کشور را از لحاظ سیاسی و امنیتی (همانند نفوذ، کودتا، وحشت و...) به خطر اندازد یا نظام سیاسی کشور را با خطر براندازی (با روش‌های غیر فیزیکی یا ترکیبی از روش‌های سخت و نرم) مواجه نماید. (نائینی، ۱۳۸۷: ۲۸)

تهدیدات نیمه سخت معمولاً دو طیف تهدید را شامل می‌شود. طیف اول که تهدیداتی غیرمسلحانه می‌باشد، معمولاً با رویگردانی شروع می‌شود، با نافرمانی مدنی، تجمع، تحصن، اعتصاب و آشوب ادامه می‌یابد و با گسترش به اغتشاش ختم می‌شود، اما طیف دوم (اقدامات مخل امنیت) گسترده‌تر و مسلحانه می‌باشد و با شورش و جنگ شهری همراه خواهد بود و با شکل‌گیری جنگ داخلی مقدمات براندازی نظام حاکم را فراهم می‌نماید. (شعبانی، ۱۳۹۲: ۲۲)

در امنیت پایدار به جای مقابله با تهدیدها، شناسایی و چاره‌اندیشی روندهای منتهی به ناامنی اهمیت پیدا می‌کند و با کنترل و مهندسی این روندها از پدید آمدن ناامنی پیشگیری می‌شود. این نگاه، الگوواره جدیدی را شکل می‌دهد که در مقابل الگوواره کنترل قرار دارد. تفاوت اصلی این رویکرد و الگوواره کنترل آن است که در امنیت پایدار برای کنترل تهدیدها صرفاً از زور و قوه قهریه استفاده نمی‌شود، بلکه هدفش حل مشارکتی علل موجد تهدیدها با استفاده از مؤثرترین ابزارهای قابل دسترس یا درمان بیماری است. این هدف از طریق سیاست‌های امنیتی توسعه بخش و کاربرد راهبرد پیشگیرانه به جای راهبرد واکنشی که در سراسر جهان دنبال می‌شود، قابل دستیابی است. (گروه پژوهش‌های آکسفورد، ۱۳۸۹: ۲۸)

از مشخصات عملیات امنیتی، پیچیدگی در طراحی و اجرای عملیات، تنوع اقدامات مقابله‌ای، ممانعتی و تهاجمی؛ نقش بیشتر اطلاعات در طراحی و اجرای عملیات؛ بومی و مردمی بودن امنیت و همراه با سیالیت و سرعت در توسعه ناامنی به سایر مناطق می‌باشد. (آیین‌نامه عملیات امنیتی، ۱۳۹۷: ۹)

با توجه به بررسی‌های انجام شده در پیشینه‌های تحقیق تاکنون بررسی به صورت مدون و عملی انجام نشده است؛ بنابراین مسئله اصلی عبارت است از چیستی عوامل مؤثر در مقابله با اقدامات مخل امنیت با توجه به شرایط منطقه و داخل که هدف تحقیق نیز تعیین عوامل مؤثر در مقابله با

اقدامات مخل امنیت در محیط امنیتی مطرح گردید و متناظر باهدف سؤال تحقیق طرح شده است. در اهمیت تحقیق باید گفت با شناسایی عوامل مؤثر در مقابله با اقدامات مخل امنیت، به طراحان عملیاتی کمک می‌نماید تا الزامات و اقدامات پیشگیرانه و مقابله‌ای را در سطوح عملیاتی اتخاذ و از پیچیدگی‌ها و ابهامات صحنه نبرد کاسته و فرماندهان میدانی را در انتخاب تصمیم صحیح یاری نموده و زمینه تقویت و گسترش اشراف اطلاعاتی و رسیدن به اقتدار اطلاعاتی و پیش‌بینی تحولات در زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، امنیتی را امکان‌پذیر خواهد شد.

پیشینه پژوهش

ابوالفضل هفتانی در پروژه پژوهش‌های خود در سال ۱۳۹۱ با عنوان راهبردهای اجتماعی و فرهنگی امنیت پایدار به کندوکاو نظری درباره راهبردهای اجتماعی و فرهنگی امنیت پایدار است. بر اساس یافته‌های بررسی حاضر، دو راهبرد کلیدی برای جامعه فعلی ایران پیشنهاد می‌شود: یکی، مردم محوری و دیگری ظرفیت‌سازی.

حسن فتوحی در پروژه پژوهش‌های خود در سال ۱۳۹۱ با عنوان روش‌های مقابله با تهدیدات گروه‌های تکفیری به شناخت نقاط ضعف وقوع و فرصت‌ها و تهدیدات حاصل از گروه تکفیری داعش و سایر گروهک‌های ضدانقلاب می‌پردازد و در نهایت به راهکارها و پیشنهادها مقابله با تهدید مذکور می‌پردازد.

مبانی نظری

امنیت: توانمندی بهره‌گیری از فرصت‌ها و تضمین منافع و ارزش‌ها و در معرض تهدید نبودن ارزش‌های به‌دست آمده است. امنیت رهایی نسبی از جنگ و تهدیدهای زیان‌بخش و هر نوع برخورد فیزیکی می‌باشد. (سرخ، ۱۳۹۸: ۴۵)

تهدید: در تلقی عمومی، تهدید به ترسانیدن، بیم دادن از کسی یا چیزی گفته می‌شود، لیکن در مفهوم تخصصی آن هرگونه فعالیت، رفتار یا وضعیتی که برآیند آن تضعیف امنیت و توان دفاعی کشور باشد را تهدید می‌گویند. (معین، ۱۳۷۸، ج ۱: ۸۵۶)

اقدامات مخل امنیت: مجموعه فعالیت‌های ضد امنیتی خشونت‌آمیز، گسترده و سازمان‌یافته‌ای هستند که در قالب نیمه سخت مسلحانه توسط گروه‌های معاند و محارب داخلی و خارجی سازماندهی و به اجرا درمی‌آیند و سبب به هم خوردن نظم و امنیت در جامعه می‌شوند. معمولاً این

اقدامات به دلیل برخورداری از پوشش وسیع رسانه‌ای، افکار عمومی را تحت تأثیر قرار می‌دهند. انواع عملیات تروریستی جزء مصادیق اقدامات محل امنیت در قالب تهدیدات نیمه سخت مسلحانه می‌باشد. اقدامات محل امنیت به‌ویژه عملیات انتحاری، علی‌رغم سطح فنی و تاکتیکی خود، بعضاً اثرات راهبردی داشته و قادرند سطوح فراتر از امنیت عمومی را به چالش بکشند. هرچند عملیات انتحاری حتی در وضعیت عادی هم قابلیت برنامه‌ریزی و اجرا دارد، لیکن بیشتر در وضعیت‌های انتظامی و امنیتی موضوعیت راهبردی خواهد داشت. (شعبانی، ۱۳۹۸: ۳۱)

عملیات امنیتی: به اقداماتی که به‌منظور پیشگیری، کنترل و مقابله با اقدامات محل امنیت با روش‌های قهرآمیز افراد، سازمان‌ها و کشورهای معارض و معاند نظام جمهوری اسلامی ایران انجام گیرد، اطلاق می‌شود. (آیین‌نامه عملیات امنیتی، ۱۳۹۷: ۸)

ویژگی تهدیدات نیمه سخت

ویژگی این نوع تهدید، پنهان و ناگهانی و خزننده بودن آن است. همچنین در این نوع تهدید ترکیبی از روش‌های آرام و خشونت‌آمیز به کار گرفته می‌شود که با اقدامات سخت غافلگیرانه و با قاطعیت و سرعت عمل بالا همراه است. ابزار و روش این نوع تهدید عمدتاً نفوذ در حاکمیت به بهره‌گیری از عوامل داخلی و تصاحب قدرت سیاسی با روش‌های براندازی غافلگیرانه همراه با اشغال مراکز حساس و راهبردی و از میدان خارج کردن افراد کلیدی و راهبردی کشور است. (نائینی، ۱۳۸۷: ۲۸)

تهدیدات نیمه سخت معمولاً دو طیف تهدید را شامل می‌شود. طیف اول که تهدیداتی غیرمسلحانه می‌باشد، معمولاً با رویگردانی شروع می‌شود، با نافرمانی مدنی، تجمع، تحصن، اعتصاب و آشوب ادامه می‌یابد و در صورت گسترش به اغتشاش ختم می‌شود، اما طیف دوم (اقدامات محل امنیت) گسترده‌تر و مسلحانه می‌باشد و با شورش و جنگ شهری همراه خواهد بود و با شکل‌گیری جنگ داخلی مقدمات براندازی نظام حاکم را فراهم می‌نماید. (شعبانی، ۱۳۹۲: ۲۲)

گروهک‌ها و جریان‌های تروریستی در رسیدن به اهداف خود و ایجاد ناامنی موضوعات زیر را دنبال می‌کنند.

۱. فعال تر شدن کانون‌های شورشی در ادامه افزایش عملیات روانی و سیاه‌نمایی علیه ج.ا.ا و سیاست‌های کلان نظام و تحریک به ایجاد تجمع و در صورت ایجاد تجمعات اعتراضی دامن زدن به آن و تلاش برای رادیکال و خشونت‌آمیز کردن آن؛
 ۲. افزایش فعالیت هسته‌های عملیاتی آنارشیست و افزایش چشمگیر اقدامات میدانی باهدف القای حس ناامنی و تغییر ادراک امنیتی مردم؛
 ۳. علنی شدن فعالیت‌های زیرزمینی و جلسات مخفی در مناطق سنی نشین از طریق اعلام موجودیت گروه‌های نوظهور سلفی و احتمال اعلام مناطق خودمختار؛
 ۴. افزایش احتمال انجام اقدامات خرابکارانه و تروریستی در مناطق حاشیه‌ای به‌ویژه در جداره مرز؛
 ۵. افزایش توان نظامی گروهک‌ها در جدار مرزی و تلاش به‌منظور افزایش ورود تیم‌ها به داخل؛
 ۶. انجام اقدامات ایدایی و تروریستی همچون ترور هدفمند عناصر انقلابی و سیاسی و گروگان‌گیری؛
 ۷. عمق‌بخشی به این اقدامات به مرکزیت کشور؛
 ۸. عملیات روانی و تحریک عناصر تجزیه‌طلب؛
 ۹. افزایش اقدامات ضد امنیتی، حمله به پایگاه‌ها و پاسگاه‌های مرزی، گروگان‌گیری، ترور بمب‌گذاری و ...؛ (مولایی، ۱۴۰۱: ۲۱)
- شاخص‌های اقدامات مخمل امنیت
۱. گسترده‌گی به لحاظ مدت، کثرت و تنوع؛
 ۲. سازمان‌یافتگی؛
 ۳. شدت اقدامات؛
 ۴. عملیات روانی و موج رسانه‌ای؛
 ۵. مخدوش شدن احساس امنیت؛
 ۶. بعضاً حمایت خارجی (شعبانی، ۱۳۹۸: ۳۰).
- هدف از اجرای عملیات امنیتی

۱. پیشگیری و مقابله با هرگونه اقدام مخل امنیت از جمله راه‌بندان، ترور، ربایش، گروگان‌گیری، خرابکاری، مین‌گذاری، تله‌گذاری و تله‌گذاری و ...؛
 ۲. پیشگیری و مقابله بانفوذ تیم‌های اطلاعاتی و عملیاتی دشمن؛
 ۳. مقابله با رخنه دشمن برای تصرف شهر، روستا، پایگاه و یا پاسگاه‌ها؛
 ۴. خنثی‌سازی عملیات روانی دشمنان داخلی و خارجی؛
 ۵. مقابله با هرگونه شورش مسلحانه؛
 ۶. حفاظت از مراکز و مناطق حیاتی، حساس و مهم؛
 ۷. پیشگیری و مقابله با اقدامات تروریستی نوین؛
 ۸. ایجاد اختلال و ممانعت از اجرای هرگونه عملیات دشمن و انهدام آن؛
 ۹. مصون‌سازی جمعیت در مناطق درگیری دشمن؛ (آیین‌نامه عملیات امنیتی، ۱۳۹۷: ۸)
- مشخصات عملیات امنیتی

۱) نقش بیشتر اطلاعات در طراحی و اجرای عملیات؛

اشراف اطلاعاتی هدف نیست بلکه ابزاری است جهت رسیدن به هدف که همانا انجام مأموریت است، اشراف اطلاعاتی حالتی اکتسابی است که به وسیله ایجاد مزیت نسبی اطلاعات از مزیت رقابتی حاصل می‌گردد. (مزینانی، ۲۲۳: ۱۳۹۸)

اشراف اطلاعاتی را می‌توان وضعیتی دانست که در سایه آگاهی‌های به‌دست‌آمده در آن وضعیت، مهم‌ترین شرایط تصمیم‌گیری برای فرماندهان را فراهم می‌کند تا در چالش تصمیم‌گیری گرفتار نشوند. اشراف اطلاعاتی ابهام را کاهش می‌دهد؛ با کاهش این ابهام، احتمال غافلگیری در برابر دشمن کاهش می‌یابد.

اشراف اطلاعاتی مجموعه فعالیت‌ها و اقداماتی که در اثر اجرای آن، یک سازمان اطلاعاتی قابلیت احاطه و تسلط کامل بر روند گذشته، حال و آینده وقایع و حوادث پیرامونی را داشته باشد به نحوی که بتواند در جهت پیشگیری و مقابله با تهدیدات و آسیب‌پذیری‌های مترتب بر آن و همچنین تولید فرصت‌ها، اقدام لازم و به‌موقع را به عمل آورد. (جمشیدیان، ۱۳۸۸: ۱۳)

در تحقق اشراف اطلاعاتی سه حوزه محیطی، موضوعی و فردی اشراف اطلاعاتی می‌بایستی مدنظر قرار گیرد. عناصر اصلی اشراف اطلاعاتی در محقق شدن امنیت بر دو عنصر نیرو انسانی و تجهیزات و امکانات استوار می‌باشد. (جمشیدیان، ۱۳۸۹: ۵۲)

۲) پیچیدگی در طراحی و اجرای عملیات و تنوع اقدامات مقابله‌ای، ممانعتی و تهاجمی
ملاحظات اساسی عملیات امنیتی:

- ۱) پیشگیری از اقدامات مخمل امنیت؛
 - ۲) استفاده از تیم‌های عملیاتی کوچک، متحرک و خود کافی؛
 - ۳) مردمی و بومی سازی امنیت؛
 - ۴) استفاده از عملیات روانی؛
 - ۵) پیش‌بینی اقدامات سد موانع (فیزیکی و انفجاری)؛
 - ۶) رعایت اصول حفاظت اطلاعات و اقدامات تأمینی؛
 - ۷) هماهنگی بودن طرح‌ها و پشتیبانی متقابل؛
 - ۸) هماهنگی‌سازی سازمان‌ها، نیروهای نظامی، انتظامی و امنیتی؛
 - ۹) واگذاری اختیارات لازم و آزادی عمل به فرماندهان رده‌های اجرایی؛
 - ۱۰) استفاده از مزایای جغرافیای منطقه عملیات؛
 - ۱۱) جداسازی مردم از نیروهای دشمن؛
 - ۱۲) کنترل مسیرها، تقاطع‌ها، معابر، مراکز و نقاط حساس؛
 - ۱۳) پیش‌بینی و حصول اطمینان از تأمین نیازمندی‌های پشتیبانی؛
 - ۱۴) مردم یاری هم‌زمان با عملیات امنیتی؛ (آیین‌نامه عملیات امنیتی، ۱۳۹۷: ۱۰)
- تاکتیک‌ها و روش‌های اجرای عملیات امنیتی:

- ۱) اقدامات تأمینی؛
- ۲) برقراری ایست و بازرسی (مهار)؛
- ۳) مقابله با عملیات انتحاری؛
- ۴) رهایی گروگان؛
- ۵) کشف، چک و خنثی‌سازی؛
- ۶) اقدامات روانی؛
- ۷) مقابله با خرابکاری؛
- ۸) مقابله با ربایش و ترور؛
- ۹) دفاع از مراکز و مناطق حساس و مهم؛
- ۱۰) دفاع از مقرها، پاسگاه‌ها و پایگاه‌ها؛

- (۱۱) انواع حرکات و جابجایی یگان در مناطق امنیتی؛ (۱۲) گشت شناسایی و جوله؛
 (۱۳) اجرای کمین و ضد کمین؛ (۱۴) پاک‌سازی و تثبیت؛
 (۱۵) تعقیب و انهدام دشمن؛ (۱۶) مردم یاری؛
 (۱۷) اجرای آتشباری؛ (۱۸) اقدامات مختل‌کننده؛
 (۱۹) اقدامات اطلاعاتی؛ (۲۰) نفوذ در مناطق و سازمان دشمن؛
 (۲۱) تاخت؛ (۲۲) مقابله با شورش مسلحانه؛
 (۲۳) اقدامات سایبری؛ (۲۴) انجام تأخیر؛
 (۲۵) حفاظت از شخصیت‌ها؛ (۲۶) کنترل جمعیت؛
 (۲۷) اقدامات چریکی و ضد چریکی؛ (۲۸) تعقیب و مراقبت؛
 (۲۹) مقابله با دشمن با سامانه‌های انتحاری؛
 (۳۰) مقابله با تروریسم نوین؛ (آیین‌نامه عملیات امنیتی، ۱۳۹۷: ۱۱)
- انواع عملیات‌های نیمه سخت مسلحانه در محیط امنیتی:

الف- عملیات تهاجمی:

- (۱) عملیات تصرف ارتفاعات و پایگاه‌های دشمن؛ (۲) عملیات خرابکاری؛
 (۳) عملیات رهایی گروگان؛ (۴) عملیات ربایش و ترور؛
 (۵) عملیات تخریب آفندی؛ (۶) عملیات گشت جوله (شناسایی ورزمی)؛
 (۷) عملیات ضد کمین؛ (۸) عملیات تعقیب و انهدام دشمن (بکاو بکش)؛
 (۹) عملیات آتشباری؛ (۱۰) عملیات نفوذ؛
 (۱۱) عملیات تاخت؛ (۱۲) عملیات تعقیب و مراقبت؛
 (۱۳) عملیات هلی برن.
- ب- عملیات تدافعی:

- (۱) عملیات دفاع از مقرها، پایگاه و پاسگاه و مراکز نظامی؛ (۲) عملیات اطلاعاتی و مراقبتی؛
 (۳) عملیات پاک‌سازی و تثبیت؛ (۴) عملیات کشف، چک و خنثی‌سازی؛
 (۵) عملیات کمین؛ (۶) عملیات تبلیغات و جنگ روانی؛
 (۷) عملیات مقابله با خرابکاری؛ (۸) عملیات مقابله با ربایش و ترور؛

۹) عملیات دفاع از مراکز و مناطق حساس و مهم؛ ۱۰) حرکات و جابجایی یگان در مناطق امنیتی؛

۱۱) عملیات ایست و بازرسی - مهار؛ ۱۲) عملیات مقابله با انتحاری؛

۱۳) عملیات مردم یاری و محرومیت زدایی؛ ۱۴) عملیات مختل کننده؛

۱۵) عملیات مقابله با شورش مسلحانه؛ ۱۶) عملیات سایبری؛

۱۷) عملیات حفاظت از شخصیت‌ها؛ ۱۸) عملیات کنترل جمعیت؛

۱۹) عملیات چریکی و ضد چریکی؛ ۲۰) عملیات مقابله با تروریسم نوین؛

۲۱) عملیات مردم یاری و توسعه و پدافند داخلی. (آیین نامه عملیات سپاه، ۱۳۹۹: ۴۲).

۳) بومی و مردمی بودن امنیت؛

چنانچه مشروعیت نظام، ساختار سیاسی، قانون اساسی و قوای سه گانه (قوه مقننه، قوه قضائیه و قوه مجریه) اهداف و ارزش‌هایی را که جامعه دنبال و تعقیب می کند مورد قبول گروه‌های دینی و مذهبی قرار نگیرد یک تهدید جدی برای آن کشور بوده و مبارزه طلبی علیه هیئت حاکمه مشروع می شود. احزاب و گروه‌های سیاسی: احزاب و گروه‌های مخالف دولت در یک کشور می تواند یکی از مهم ترین گروه‌های اجتماعی باشد که امنیت ملی را تهدید نماید. همچنین منشأ ایجاد نارضایتی‌های اجتماعی توسعه نامتوازن فقر و محرومیت‌هایی است که در اثر بی عدالتی‌های اقتصادی به وجود می آید وجود اشرار، اراذل و اوباش در یک کشور به ویژه ضعف هیئت حاکمه در جهت مقابله با آنان می تواند یک تهدید جدی دیگر باشد. (امیری، ۱۳۸۹: ۳۷)

دشمن با استفاده از ابزار فرهنگی و باهدف تأثیر گذاری بر ذهن‌ها و باورها از قدرت نرم استفاده می کند که عامل آن می تواند بر اراده دیگران از طریق جلب نظر و متقاعد ساختن جهت پذیرش مطالبی بدون استفاده از زور و اجبار تأثیر بگذارد. کاربرد قدرت نرم، تأثیر گذاری بر ذهن‌ها باهدف تغییر و شکل دهی به ذهنیت‌های جدید می باشد. «متقاعدسازی»، «قانع کردن»، «جلب نظر»، «تغییر ذائقه‌ها» و سرانجام، «تغییر رفتارها» هدف نهایی است.

تهدیدات اجتماعی و فرهنگی:

تهدیدات اجتماعی و فرهنگی را می توان با توجه به عوامل به وجود آورنده، منبع و یا منشأ آن

به شرح زیر تقسیم نمود.

الف- گروه‌ها و اختلافات قومی (قومیت‌ها):

کشورهایی که دارای اقوام و قبایل گوناگون می‌باشند مثل اتحاد جماهیر شوروی سابق، ایران و افغانستان چنان زمینه‌های اختلاف هم بین آنان و دولت حاکم وجود داشته باشد همواره با تهدید قومی روبرو می‌باشند، نوع برخورد اقوام با یکدیگر، خاطره و گذشته تاریخی اقوام، وابستگی و ارتباط اقوام با همسایگان و یا با قدرت‌های خارجی، انسجام درونی یک قوم، چگونگی توزیع و ترکیب جمعیتی اقوام و بالأخره موقعیت جغرافیایی و پراکندگی یک قوم، می‌تواند در ایجاد حالت عدم اطاعت و سرپیچی از دولت مرکزی تأثیرگذار بوده و موجب خودمختاری، شورش و جنگ علیه حکومت مرکزی سوق دهد تا جایی که کشور را با خطر عدم امنیت و آرامش و تهدید جدی مواجه سازد. با توجه به تنوع قومی و نژادی که در ایران وجود دارد و اکثر آن‌ها هم در حاشیه مرزها مستقر هستند و مهاجرت بی‌رویه و حاشیه‌نشینی شهرها به‌عنوان یک تهدید جدی است.

ب- گروه‌ها و احزاب دینی و سیاسی مخالف یک نظام، هیئت حاکمه و حکومت:

گروه‌های دینی و مذهبی در اکثر کشورها گروه‌ها و اقلیت دینی و مذهبی وجود دارد چنانچه مشروعیت نظام، ساختار سیاسی، قانون اساسی و قوای سه‌گانه (قوه مقننه، قوه قضائیه و قوه مجریه) اهداف و ارزش‌هایی را که جامعه دنبال و تعقیب می‌کند مورد قبول گروه‌های دینی و مذهبی قرار نگیرد یک تهدید جدی برای آن کشور بوده و مبارزه طلبی علیه هیئت حاکمه مشروع می‌شود. احزاب و گروه‌های سیاسی: احزاب و گروه‌های مخالف دولت در یک کشور می‌تواند یکی از مهم‌ترین گروه‌های اجتماعی باشد که امنیت ملی را تهدید نماید. همچنین منشأ ایجاد نارضایتی‌های اجتماعی توسعه نامتوازن فقر و محرومیت‌هایی است که در اثر بی‌عدالتی‌های اقتصادی به وجود می‌آید وجود اشرار، اراذل و اوباش در یک کشور به‌ویژه ضعف هیئت حاکمه در جهت مقابله با آنان می‌تواند یک تهدید جدی دیگر باشد. (امیری، ۱۳۸۹: ۳۷)

روش‌های تهدید نرم در حوزه فرهنگی و اجتماعی:

(۱) ایجاد شبهه در آموزه‌های دینی؛

(۲) حمایت مکرر و مؤکد از حقوق بشر و مردم‌سالاری در ایران؛

(۳) تدارک شبکه‌های متعدد رادیو تلویزیونی برای ایرانیان با استفاده از جدیدترین فن‌آوری‌ها؛

- ۴) بی‌اهمیت جلوه دادن منابع خبری نظام به‌ویژه صداوسیما؛
- ۵) از بین بردن انگیزه دفاع از کشور و ناموس در صورت حمله نظامی امریکا؛
- ۶) القا حس ناتوانی و بدبینی به آینده، تنبلی و هوس رانی؛
- ۷) گسترش فساد و اعتیاد در جوانان کشور.
- ۸) کوشش برای دامن زدن به گرایش‌های تجزیه‌طلبانه در نقاط مختلف کشور؛
- ۹) دامن زدن به نافرمانی مدنی در تشکل‌های دانشجویی و نهادهای غیردولتی و صنفی؛
- ۱۰) حمایت از مخالفان حکومت ایران؛
- ۱۱) دعوت فعالان جوان ایرانی برای شرکت در هم‌اندیشی‌های خارجی؛
- ۱۲) تضعیف سرویس‌های امنیتی و نظامی حکومت ایران.

جمع‌بندی ادبیات

ادبیات تحقیق بیانگر آن است که عوامل مؤثر در مقابله با اقدامات مخمل امنیت در سه مورد خلاصه می‌شود: ۱- اشراف اطلاعاتی ۲- اقدام عملیاتی ۳- اقدام فرهنگی و اجتماعی با توجه به ادبیات گردآوری‌شده محقق هر کدام از ابعاد را با ویژگی‌های ذیل شناسایی کرده است:

بعد اشراف اطلاعاتی شامل مؤلفه‌های اشراف محیطی، تعامل با سایر منابع اطلاعاتی و پشتیبانی از طرح‌های اطلاعاتی است.

بعد اقدام عملیاتی شامل مؤلفه‌های توان بازدارندگی، وحدت فرماندهی، توسعه آموزش مبتنی بر تهدید و استفاده از بسیج است.

بعد اقدام فرهنگی و اجتماعی شامل مؤلفه‌های تقویت همگرایی اسلامی و هویت ملی، استفاده از مشاهیر، مدیریت فعالیت‌های فرهنگی، اجتماعی، تقویت بنیان‌های خانواده، هم‌افزایی حول گفتمان ولایی، مقابله با جریان‌های انحرافی، حضور مؤثر در فضای مجازی و ترویج اندیشه‌های تقریبی و هم‌گرایی است.

مدل مفهومی پژوهش:

مدل مفهومی تحقیق:

روش‌شناسی پژوهش

محقق با رویکرد کیفی با استفاده از روش توصیفی، تحلیلی به اجرای پژوهش حاضر پرداخته است. نوع تحقیق کاربردی بوده، با توجه به تخصصی بودن موضوع پژوهش، جامعه آماری از بین فرماندهان نیروی زمینی سپاه که در حوزه‌های اطلاعاتی، امنیتی و اجتماعی سطوح عملیاتی و تاکتیکی دارای تجربه و تخصص بوده و مسئولیت این امور را در ستادهای قرارگاه و لشکر و محورهای عملیاتی عهده‌دار بوده، با ویژگی‌های ذیل انتخاب شده‌اند.

دارای سابقه خدمت در مشاغل عملیاتی و تاکتیکی با جایگاه فرمانده محوری به بالا، در مناطق درگیر عملیات امنیتی حداقل فرمانده محور بوده باشد، در زمینه عنوان مورد بررسی دارای تجربه عملیاتی باشد، دارای مدرک کارشناسی ارشد باشد. نهایتاً اینکه با ترکیبی از ستاد قرارگاه و لشکر عملیاتی و فرماندهان محور و اساتید حاضر رتبه در این حوزه از ۵۴ نفر افراد مسلط به حوزه

عملیاتی‌های امنیتی استفاده شده است. شیوه تجزیه تحلیل داده‌ها در این پژوهش، اطلاعات پرسشنامه‌های پژوهش پس از جمع‌آوری وارد نرم‌افزار آماری اس‌پی‌اس گردیده و سپس با استفاده از امکانات نرم‌افزار فوق‌نایج موردنظر استخراج شد و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از دو نوع روش آماری شامل آمار توصیفی و دیگری آمار استنباطی استفاده گردید. در آمار توصیفی جداول توزیع فراوانی پاسخگویان و تعیین میزان درصد هر کدام و نمودار توزیع فراوانی آن‌ها بر حسب متغیرهای مختلفی مثل سن، تحصیلات و ...، تعیین سطوح و میزان استفاده از گویه‌ها با هیستوگرام مربوط به هر یک آن‌ها و مشخص نمودن شاخص‌های میانگین، میانه، نما، انحراف معیار، دامنه تغییر، حداقل و حداکثر مربوط به هر یک از سطوح انجام گردید و در آمار استنباطی با استفاده از آزمون تی استودنت و آزمون کولموگرنف اسمیرنف یا تست نرمالیت به بررسی پرسش‌ها پژوهش اقدام شده است.

پرسش پژوهش

۱- تعیین عوامل مؤثر در مقابله با اقدامات مخل امنیت کدام است؟

یافته‌های پژوهش

جدول ۱. رتبه‌بندی عوامل مؤثر در مقابله با اقدامات مخل امنیت

ردیف	ابعاد مربوط به مقابله با اقدامات مخل امنیت	رتبه اول	رتبه دوم	رتبه سوم	میانگین	معناداری: ۰/۰۰
۱	اشراف اطلاعاتی	۴۰۴۹	۲۰۰۰	۵۴۰۶۵۱	۰,۰۰۰	۲,۷۶
۲	حوزه عملیاتی	۴۰۳۱	۲۳۴۰	۴۱۰۱۷۷	۰,۰۰۰	۱,۹۸
۳	اجتماعی و فرهنگی	۴۰۱۴	۲۴۰۰	۳۵۰۰۵۹	۰,۰۰۰	۱,۲۶
		درجه آزادی: ۲۰		مربع کای: ۶۰,۷۷۸		

برای احصا عوامل مؤثر در مقابله با اقدامات مخل امنیت از سه بعد اشراف اطلاعاتی، حوزه عملیاتی و اجتماعی و فرهنگی استفاده گردید و بیشترین تأثیر در مقابله با اقدامات مخل امنیت به ترتیب اولویت اشراف اطلاعاتی، اقدام عملیاتی و اقدام اجتماعی و فرهنگی می‌باشند.

جدول شماره ۲- نتایج آزمون کلموگراف اسمیرنف برای بررسی نرمال بودن متغیرها

اجتماعی و فرهنگی	عملیاتی	اشراف اطلاعاتی	
۵۴	۵۴	۵۴	تعداد
۴۰۱۴	۴۰۳۱	۴۰۴۹	میانگین
۲۴۰.	۲۳۴.	۲۰۰.	انحراف معیار
۱۰۴۰۵	۸۰۲.	۸۷۱.	نتایج آزمون
۵۸.	۵۴۱.	۴۳۴.	سطح معناداری

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که با توجه به معناداری بالاتر از ۰/۵ هر سه مؤلفه دارای توزیع نرمال می‌باشد لذا برای تحلیل از آزمون‌ها پارامتریک برای تحلیل متغیرها استفاده کرد.

جدول ۳. تعیین اولویت اثرگذاری مؤلفه‌های بعد اشراف اطلاعاتی

میانگین رتبه	مؤلفه‌ها
۲۰۴	اشراف محیطی
۲۰۰۸	تعامل منابع اطلاعاتی
۱۰۵۲	پشتیبانی از طرح‌های اطلاعاتی
معناداری: ۰	درجه آزادی: ۲
	مربع کای: ۲۲۰۱۷۲

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که در مورد تعیین اولویت اثرگذاری مؤلفه‌های بعد اشراف اطلاعاتی معنادار بوده و به ترتیب اولویت: ۱- اشراف محیطی ۲- تعامل منابع اطلاعاتی ۳- پشتیبانی از طرح‌های اطلاعاتی می‌باشند.

جدول ۴. تعیین اولویت اثرگذاری مؤلفه‌های بعد اجتماعی و فرهنگی

میانگین رتبه	مؤلفه‌ها
6.32	عمق‌بخشی به امنیت پایدار
6.31	حضور مؤثر در فضای مجازی
6.08	مقابله با جریان‌های انحرافی
5.28	ترویج اندیشه‌های تقریبی و هم‌گرایی

5.16	هم‌افزایی حول گفتمان ولایی	
4.80	استفاده از مفاخر و مشاهیر	
3.82	تقویت بنیان‌های خانواده	
3.70	مدیریت فعالیت‌های فرهنگی، اجتماعی	
3.52	تقویت همگرایی اسلامی و هویت ملی	
معناداری: ۰,۰۰۰	درجه آزادی: ۸۰	مربع کای: ۷۸,۰۸۶

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که در مورد تعیین اولویت اثرگذاری مؤلفه‌های بعد اجتماعی و فرهنگی معنادار بوده و به ترتیب اولویت در ذیل می‌باشد:

۱. عمق‌بخشی به امنیت پایدار؛
۲. حضور مؤثر در فضای مجازی؛
۳. مقابله با جریان‌های انحرافی؛
۴. ترویج اندیشه‌های تقریبی و هم‌گرایی؛
۵. هم‌افزایی حول گفتمان ولایی؛
۶. استفاده از مفاخر و مشاهیر؛
۷. تقویت بنیان‌های خانواده؛
۸. مدیریت فعالیت‌های فرهنگی، اجتماعی؛
۹. تقویت همگرایی اسلامی و هویت ملی.

جدول ۵. تعیین اولویت اثرگذاری مؤلفه‌های بعد عملیاتی

میانگین رتبه	مؤلفه‌ها	
2.82	استفاده از بسیج	
2.56	توسعه آموزش‌ها مبتنی بر تهدیدات	
2.33	توان بازدارندگی	
2.28	وحدت فرماندهی	
معناداری: ۰,۰۴۹	درجه آزادی: ۳۰	مربع کای: ۶,۲۸۳

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که در مورد تعیین اولویت اثرگذاری مؤلفه‌های بعد حوزه عملیاتی معنادار بوده و به ترتیب اولویت: ۱- استفاده از بسیج ۲- توسعه آموزش‌ها مبتنی بر تهدیدات ۳- توان بازدارندگی ۴- وحدت فرماندهی می‌باشند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

یافته‌های تحقیق بیانگر آن است که برای مقابله با تهدیداتی از جنس اقدامات مخل امنیت توجه به موضوعاتی همچون اشراف اطلاعاتی بر حضور و فعالیت کشورهای منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای و سرویس‌های اطلاعاتی، اشراف اطلاعاتی بر جمعیت آسیب‌پذیر و آسیب‌زا، شناسایی مراکز ثقل و علل ریشه‌ای و زمینه‌های پیدایش نارضایتی، یکپارچه‌سازی بانک اطلاعاتی، توسعه و تقویت ابزار جمع‌آوری پنهان و تجهیزات فنی ویژه در حوزه اشراف اطلاعاتی حائز اهمیت می‌باشد.

همچنین در حوزه عملیاتی توجه به موضوعاتی همچون کنترل و تسلط کامل بر مرز با تکمیل طرح‌های انسداد مرز و اصلاح قوانین مرزی و تشدید مجازات مترددین مرزی، اصلاح سازمان رزم، توسعه حفاظت موقعیت‌ها، مراکز و تأسیسات حساس و مهم، توسعه تجهیزات و زیرساخت امنیتی و مقابله‌ای می‌تواند در مقابله با اقدامات مخل امنیت موثر باشد.

حضور مؤثر در فضای مجازی، مقابله با جریان‌های انحرافی، مدیریت فعالیت‌های فرهنگی، اجتماعی و ترویج اندیشه‌های تقریبی و هم‌گرایی در حوزه فرهنگی و اجتماعی نیز موثر در مقابله با اقدامات مخل امنیت می‌باشد.

در نهایت، آنچه به عنوان عوامل موثر در مقابله با اقدامات مخل امنیت در قالب نتایج این مقاله احصا گردید عبارت است از اشراف اطلاعاتی، حوزه عملیاتی و اجتماعی و فرهنگی که نتایج حاصل از پاسخ پاسخ‌گویان نشان می‌دهد، بیشترین تأثیر در مقابله با اقدامات مخل امنیت به ترتیب اولویت عبارت‌اند از:

۱- اشراف اطلاعاتی با میانگین ۲/۴۹.۴ - اقدام عملیاتی بیا میانگین ۳/۳۱.۴ - اقدام اجتماعی و فرهنگی با میانگین ۴,۱۴

مؤلفه‌های اشراف اطلاعاتی به ترتیب اولویت عبارت‌اند از:

۱- اشراف محیطی ۲- تعامل منابع اطلاعاتی ۳- پشتیبانی از طرح‌های اطلاعاتی

مؤلفه‌های اقدام عملیاتی به ترتیب اولویت عبارت‌اند از:

۱- استفاده از بسیج ۲- توسعه آموزش‌ها مبتنی بر تهدیدات ۳- توان بازدارندگی ۴- وحدت فرماندهی

مؤلفه‌های اقدام اجتماعی و فرهنگی به ترتیب اولویت عبارت‌اند از:

۱- عمق‌بخشی به امنیت پایدار ۲- حضور مؤثر در فضای مجازی ۳- مقابله با جریان‌های انحرافی ۴- ترویج اندیشه‌های تقریبی و هم‌گرایی ۵- هم‌افزایی حول گفت‌وگو و ولایتی ۶- استفاده از مفاخر و مشاهیر ۷- تقویت بنیان‌های خانواده ۸- مدیریت فعالیت‌های فرهنگی، اجتماعی ۹- تقویت همگرایی اسلامی و هویت ملی.

با توجه به پژوهش انجام‌شده در راستای احصاء عوامل مؤثر در مقابله با اقدامات مخل امنیت پیشنهاد می‌شود:

در حوزه اشراف اطلاعاتی:

۱- ایجاد ساختار اطلاعاتی گسترده و شبکه‌ای، از اهمیت بالایی برخوردار است که در دو بعد خارج از مرز و داخل مورد توجه قرارگیری.

۲- با تعاملات و همکاری‌های اطلاعاتی به‌طور مستمر بر فعالیت‌های میدانی و مجازی گروهک‌های تروریستی تکفیری در شبکه‌های اجتماعی (داخلی و خارجی) اهتمام ویژه به عمل آید.

۳- بانک اطلاعاتی کلیه منابع اطلاعاتی به‌منظور پوشش کامل عناصر، لیدرها و سمپات‌های ضد امنیتی و تهیه طرح کنترل جمعیت جامع بر مبنای بانک اطلاعاتی و تقسیم وظایف هر رده در رصد و کنترل این عناصر یکپارچه‌سازی شود.

۴- تجهیزات و زیرساخت‌های حوزه سایبری و هم‌افزایی در استفاده از ظرفیت‌های سایبری در کلیه سازمان‌های درگیر در امنیت تقویت شود.

۵- تعامل برون‌دستگاهی و ایجاد هماهنگی در مسائل امنیتی به‌منظور انسجام و یکپارچگی بین نهادهای امنیتی، اطلاعاتی و دستگاه قضایی برقرار گردد.

در حوزه اقدامات عملیاتی:

۱- گشت‌ها و ایست و بازرسی‌ها در سطح منطقه مسئولیتی هدفمند گردد.

- ۲- آمایش جذب بسیج به منظور تقویت بسیج در معابر و محورهای نفوذ و مناطق آسیب‌پذیر و آسیب‌زای انجام گردد.
- ۳- توسعه تجهیزات و زیرساخت امنیتی و مقابله‌ای از جمله زیرساخت‌های حفاظتی و دفاعی نقاط حساس و مهم در دستور کار قرار گیرد.
- ۴- واحدهای چک و خنثی برای مقابله با بمب‌گذاری تقویت گردد.
- ۵- توسعه کیفی گردان‌های بسیج پایه با افزایش قابلیت‌های امنیتی اقدام شود.
- ۶- توسعه و تجهیز رده‌های جنگال در حوزه‌های پشتیبانی الکترونیکی، آفند الکترونیکی، حفاظت الکترونیکی و سایبری مورد توجه قرار گیرد.
- ۷- قرارگاه مشترک اطلاعاتی، رسانه‌ای و فضای مجازی تشکیل و از ظرفیت صداوسیما، سایر رسانه‌های جمعی و فضای مجازی استفاده شود.
- ۸- عفو عمومی برای تحویل‌دهندگان سلاح‌های شکاری و جنگی غیرمجاز دریافت و بانک اطلاعاتی و ساماندهی دارندگان سلاح‌های مجاز تکمیل گردد.
در حوزه اقدامات فرهنگی و اجتماعی:
نفوذ فرهنگی در عمق مردم و نفوذ اطلاعاتی را تقویت نماید.
زیرساخت‌های لازم به منظور مدیریت فضای مجازی تأمین گردد.
تصمیم‌گیری در مورد موضوعاتی که موجب ایجاد شکاف در جامعه و انباشتگی نارضایتی‌ها و اعتراضات و عوامل بحران‌زا بوده و منشأ ایجاد بحران‌های امنیتی و رویارویی بخش‌هایی از جامعه با نظام می‌گردد، تعیین تکلیف گردد.
توسعه فعالیت‌های فرهنگی، هنری، تبلیغی و رسانه‌ای در کشورهای همسایه با کمک سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی.
تدوین اطلس مجامع فرهنگی و اجتماعی به تفکیک هر منطقه با برجسته‌سازی توانمندی هر یک از مناطق.
جلوگیری از ایجاد نخبگان هدایتگر در ایجاد واگرایی و سازماندهی جمعیت آسیب‌پذیر؛
تهیه راهبرد کامل و جامع تبلیغات احزاب سیاسی و نامزدهای انتخاباتی جهت جلوگیری از ایجاد مطالبه‌گری و افزایش خواسته‌ها و زیاده‌خواهی‌های جناحین سیاسی.

فهرست منابع

- امیری، ابوالفضل، جنگ نرم، تهران، ۱۳۸۹
- جمشیدیان، هادی، اشراف اطلاعاتی، جلد یک، تهران، پاوا ناجا، ۱۳۸۸.
- جمشیدیان، هادی، اشراف اطلاعاتی و راه‌کارهای تحقق آن، تهران، دانشگاه امام حسین (ع)، ۱۳۸۹.
- شعبانی، ناصر، تدوین سناریوی صحنه عملیات امنیتی و مقابله با ناآرامی‌های اجتماعی در تهران بزرگ، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، ۱۳۹۲.
- شعبانی، ناصر، توسعه و پدافند داخلی با رویکرد انتظامی، دانشگاه علوم انتظامی، ۱۳۸۸.
- شعبانی، ناصر، تهدید نوظهور، دکترین، راهبرد و تاکتیک گروه‌های تروریستی، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، ۱۳۹۸.
- معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، نشر سی گل، تهران، ۱۳۷۸.
- سرخ، ابوالفضل، نقش پایگاه‌های مقاومت استان مرکزی در امنیت پایدار، ۱۳۹۸.
- مزیانی، احمد و عباس زاده، مهدی، مقاله عوامل مؤثر در تحقق اشراف اطلاعاتی، دانشگاه امام حسین، ۱۳۸۹.
- نائینی، علی محمد، مقاله ابعاد تهدید نرم در راهبرد امنیت ملی امریکا، فصلنامه علمی تخصصی عملیات روانی شماره ۲۱، دانشگاه امام حسین (ع)، دانشکده علوم اجتماعی و فرهنگی، ۱۳۸۷.
- آیین‌نامه عملیات سپاه، معاونت عملیات سپاه، ۱۳۹۹.
- آیین‌نامه عملیات امنیتی، نیروی زمینی سپاه، ۱۳۹۷، ابلاغ شماره ۳۱۶۵.
- گروه تحقیقات آکسفورد، به‌سوی امنیت پایدار، www.oxfordresearchgroup.org.uk

